

O'QITUVCHI MA'NAVY-AXLOQIY QIYOFASIDAGI KASBIY- PEDAGOGIK MADANIYATNING TEXNOLOGIK KOMPONENTI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17901360>

Shaniyazova Dilafruz Sabirovna

*Qashqadaryo VPMM Pedagogika, psixologiya va ta'lim menejmenti kafedrası v/b
dotsenti*

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy o'qituvchi ma'naviy-axloqiy qiyofasidagi kasbiy-pedagogik madaniyatning texnologik komponentlari, shuningdek, amaliyotdagi ahamiyati haqidagi ilmiy ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar

Ma'naviy-axloqiy qiyofa, kasbiy madaniyat, pedagogik madaniyat, aksiologik komponent, pedagogik qobiliyatlar, texnologiya komponenti, shaxsiy komponent, ijodiy komponent, zamonaviy o'qituvchi.

Аннотация

В данной статье представлены научные данные о технологических компонентах профессионально-педагогической культуры в духовно-нравственном образе современного учителя, а также об их значении на практике.

Ключевые слова

духовно-нравственный образ, профессиональная культура, педагогическая культура, aksiologicheskiy komponent, pedagogicheskiye sposobnosti, tekhnologicheskiy komponent, lichnostnyy komponent, tvorcheskiy komponent, sovremennyy uchitel'.

Abstract

This article presents scientific data on the technological components of professional and pedagogical culture in the spiritual and moral image of a modern teacher, as well as their significance in practice.

Keywords

Spiritual and moral image, professional culture, pedagogical culture, axiological component, pedagogical abilities, technological component, personal component, creative component, modern teacher.

Pedagogik madaniyat pedagogik nazariya bilimlarini doimiy rivojlanishda chuqur va puxta o'zlashtirish darajasini, bu bilimlarni mustaqil, uslubiy jihatdan asosli va yuqori samaradorlik bilan qo'llash qobiliyatini tavsiflovchi o'qituvchi umumiy madaniyatining tarkibiy qismidir.

Kasbiy-pedagogik madaniyatning mohiyatini tushunish uchun umumiy va kasbiy madaniyat o'rtasidagi munosabatni, uning o'ziga xos xususiyatlarini ochib beruvchi quyidagi qoidalarni yodda tutish lozim:

- Kasbiy-pedagogik madaniyat - mavjudlikning turli shakllarida namoyon bo'ladigan pedagogik voqelikning umuminsoniy xususiyati;

- Kasbiy pedagogik madaniyat - bir qator tarkibiy va funktsional komponentlarni o'z ichiga olgan, o'z tashkilotiga ega bo'lgan, atrof-muhit bilan tanlab o'zaro ta'sir qiladigan va alohida qismlarning xususiyatlariga kamaytirilmaydigan butunning integral xususiyatiga ega bo'lgan tizimli ta'lim;

- Kasbiy-pedagogik madaniyatni tahlil qilish birligi ijodiy xarakterga ega pedagogik faoliyatdir.

Ko'rsatilgan uslubiy asoslarni hisobga olgan holda, komponentlari aksiologik, texnologik va shaxsiy-ijodiy bo'lgan kasbiy-pedagogik madaniyat modelini asoslash imkonini beradi.

Aksiologik komponent - kasbiy va pedagogik madaniyat insoniyat tomonidan yaratilgan va yaxlit pedagogik jarayonga kiritilgan pedagogik qadriyatlar majmui bilan shakllanadi.

Pedagogik qadriyatlar - pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi normalar bo'lib, ta'lim sohasidagi o'rnatilgan jamoatchilik dunyoqarashi bilan o'qituvchi faoliyati o'rtasida vositachi va bog'lovchi bo'g'in bo'lib xizmat qiluvchi kognitiv-harakatli tizim vazifasini bajaradi. Ular, boshqa qadriyatlar kabi, sintagmatik xususiyatga ega, ya'ni tarixan shakllangan va pedagogika fanida ijtimoiy ong shakli sifatida muayyan obraz va g'oyalar shaklida mustahkamlangan. Pedagogik qadriyatlarni egallash pedagogik faoliyatni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladi, bu jarayonda ularning sub'ektivlashuvi sodir bo'ladi. Bu pedagogik qadriyatlarni sub'ektivlashtirish darajasi o'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishining ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik qadriyatlarga qarab farqlanadi, mavjudligi darajasi ularning tasnifiga asos bo'lishi mumkin. Shu asosda shaxsiy, guruh va ijtimoiy pedagogik qadriyatlar ajratiladi.

Ijtimoiy-pedagogik qadriyatlar turli ijtimoiy tizimlarda faoliyat yurituvchi, jamoatchilik ongida namoyon bo'ladigan qadriyatlarning tabiati va mazmunini aks

ettiradi. Bu jamiyatning ta'lim sohasidagi faoliyatini tartibga soluvchi g'oyalar, me'yorlar, qoidalar, an'analar majmuidir.

Guruhdagi pedagogik qadriyatlar muayyan ta'lim muassasalari doirasidagi pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi va yo'naltiruvchi g'oyalar, tushunchalar, me'yorlar shaklida taqdim etilishi mumkin. Bunday qiymatlarning umumiyligi yaxlit xususiyatga ega, nisbatan barqaror va takrorlanadi.

Shaxsiy va pedagogik qadriyatlar o'qituvchi shaxsining maqsadlari, motivlari, ideallari, munosabatlari va boshqa dunyoqarash xususiyatlarini aks ettiruvchi ijtimoiy-psixologik shakllanishlar sifatida harakat qiladi, ular jamliligida uning qadriyat yo'nalishlari tizimini tashkil qiladi.

Texnologiya komponenti. Pedagogik faoliyat texnologik xususiyatga ega. Shu munosabat bilan pedagogik faoliyatni operativ tahlil qilish talab etiladi, bu esa uni turli pedagogik muammolarni hal qilish sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Ular qatoriga o'qituvchining kasbiy-pedagogik madaniyati texnologiyasini tashkil etuvchi analitik-refleksiv, konstruktiv-prognostik, tashkiliy-faoliyat, baholash-axborot, korreksion-tartibga solish vazifalari, yechish uslublari va usullari majmuini kiritamiz.

Shaxsiy va ijodiy komponenti. Pedagogik madaniyat o'qituvchining muhim kuchlari - uning ehtiyojlari, qobiliyatlari, xarakter xususiyatlari, temperamenti va boshqa shaxsiy xususiyatlarini pedagogik faoliyatda o'z-o'zini anglashida namoyon bo'ladi. O'qituvchining o'z-o'zini anglash jarayoni o'qituvchi shaxsining intellektual, kasbiy va axloqiy imkoniyatlarini ochib beruvchi o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini hurmat qilish, o'z-o'zini tartibga solish, o'zini-o'zi tasdiqlash kabi bir qator o'zaro bog'liq bosqichlardan iborat.

Pedagogik madaniyatni shakllantirishning quyidagi asosiy mezon va ko'rsatkichlarini ajratib ko'rsatish mumkin.

1. Pedagogik faoliyatga qadriyat munosabati pedagogik faoliyatning maqsad va vazifalarini tushunish va baholash, pedagogik bilimlar qadriyatini anglash, sub'yektiv munosabatlarning qadriyatini tan olish, pedagogik mehnatdan qoniqish kabi ko'rsatkichlar yig'indisi orqali namoyon bo'ladi.

2. Texnologik va pedagogik tayyorgarlik analitik-refleksiv, konstruktiv-prognostik, tashkiliy-faol, baholash-axborot va korreksion-tartibga soluvchi pedagogik vazifalarni hal qilish usullarini bilish va bu usullardan foydalanish qobiliyatini nazarda tutadi.

3. O'qituvchi shaxsining ijodiy faoliyati, u intellektual faoliyatda, pedagogik sezgi va improvizatsiyada namoyon bo'ladi.

4. Pedagogik tafakkurning rivojlanish darajasi kasbiy-pedagogik madaniyat mezoni sifatida quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: pedagogik aks ettirishning shakllanishi, kundalik pedagogik ongga ijobiy munosabat, faoliyatning muammoli-izlanish xarakteri, tafakkurning moslashuvchanligi va o'zgaruvchanligi, qaror qabul qilishda mustaqillik.

Ko'rinib turibdiki, pedagogik madaniyat o'qituvchining pedagogik qobiliyatini ijodiy qo'llash va amalga oshirish sohasidir

Umuman olganda, bizning nazarimizda, pedagogik isntitutlarda ta'lim olayotgan bo'lajak pedagoglar uchun eng avvalo, o'qituvchi ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirish ustuvor qilib qo'yilsa, yangi ishga qabul qilinayotgan o'qituvchining birinchi navbatda ichki va tashqi qiyofasi pedagoglikka munosibligi inobatga olinsa, savodxonligi va muloqot madaniyati imtihondan o'tkazilsa, balki o'qituvchilik kasbi uchun zid bo'lgan savodsizlik, kibr va manmanlik sezilarli darajada pasaygan bo'lardi. Bu haqda buyuk ajdodimiz, g'azal mulkning sultoni Alisher Navoiy o'qituvchining ma'naviy qiyofasiga nisbatan jiddiy talablarni qo'yadi. Xususan, "Mudarris kerakki, g'arazi mansab bo'lmasa va bilmas ilmni aytishga urinmasa, manmanlik uchun dars berishga havas ko'rgazmasa va olg'irlik uchun gap-so'z va g'avg'o yurgizmasa, nodonlikdan sallasi katta va pechi uzun bo'lmasa, gerdayish uchun madrasa ayvoni boshi unga o'rin bo'lmasa. Yaramasliklardan qo'rqsa va nopoklikdan qochsa, nainki, o'zini olim bilib, necha nodonga turli xil fisq ishlarni mumkin, balki halol qilsa, qilmas ishlarni qilmoq uchun sodir bo'lsa va qilar ishlarni qilmaslik uchun unga qoida va odat bo'lib qolsa. Bu mudarris emasdir, yomon odatni tarqatuvchidir", deydi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda, zamonaviy o'qituvchi qiyofasidagi shaxs pedagogik-psixologik jihatdan yuksak tayyorgarlikka ega bo'lishi uchun unda quyidagi fazilatlar namoyon bo'lishi kerak ekan:

1. Zamonaviy o'qituvchi mamlakatimizning ijtimoiy va siyosiy hayotida ro'y berayotgan o'zgarishlar, olib borilayotgan ijtimoiy islohotlar mohiyatini chuqur anglab yetishi hamda bu borada o'quvchilarga to'g'ri, asosli ma'lumotlarni berishi lozim.

2. Zamonaviy o'qituvchining ilm-fan, texnika va texnologiya yangiliklari hamda yutuqlaridan xabardor bo'lishi talab etiladi.

3. Zamonaviy o'qituvchi o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur, puxta bilimga ega bo'lishi, o'z ustida tinimsiz izlanishi shart.

4. Zamonaviy o'qituvchi pedagogika va psixologiya fanlari asoslaridan ko'nikma va malakaga ega bo'lishi, ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda o'quvchilarning

yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda o'z faoliyatini tashkil etishi zarur.

5. Zamonaviy o'qituvchi ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda pedagogika va axborot texnologiyalarining eng samarali shakl, metod va vositalaridan unumli foydalana olish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim.

6. Zamonaviy o'qituvchi har qanday o'zgarishlar sharoitida ham o'zining ma'naviy-axloqiy qiyofasini ifoda etuvchi pedagog odobi va axloqi, madaniyatini saqlay olishi shart.

Ko'rinib turibdiki, zamonaviy o'qituvchining ma'naviy-axloqiy qiyofasini tarbiyalash har qachongidan ham muhimdir. Zero, har bir zamonaviy o'qituvchi O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ko'rsatilganidek, "Tegishli ma'lumoti, kasbiy tayyorgarligi bo'lgan va ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega shaxslar pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqiga ega" deb belgilangan 44-moddasiga munosib bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ 637. Toshkent// 23 sentyabr, 2020 yil.
2. Abduaxadov 3.A. Pedagogik mahorat asoslari. Ma'ruzalar matni. Toshkent, 2009 yil
3. "Islohotlar va qarorlar" telegram rasmiy kanali.
4. Maktab ta'limini rivojlantirish umumxalq harakatiga aylanishi zarur// www.uza.uz.
5. "O'qituvchi/ Maktab ta'limi xodimlari uchun maxsus kanal" telegram rasmiy kanali.